

z Nazianzu vrhá svetlo na myslenie v 4. storočí a súčasne poskytuje možnosť sledovať premenu pohanského sveta na svet kresťanský, ktorá začala v prvých kresťanských storočiach. Tento prechod z antického do kresťanského sveta tvorí jeden z najdramatickejších okamihov vývoja európskeho vedomia.

Na záver možno konštatovať, že monografia Eriky Brodňanskej, ktorá je postavená na podrobnej analýze textu, patrí na Slovensku k významným vedeckým prácam, prehlbujúcim poznanie nielen v oblasti filológie, ale aj v skúmaní byzantskej filozofie. Po formálnej stránke je spracovaná prehľadne a jasne. Obsahuje zhrnutie v anglickom jazyku a lepšiu orientáciu v texte umožňujú skratky citovaných biblických kníh, menný register, vecný a zemepisný register, prehľadne spracované profánne a biblické odkazy v básnických listoch, zoznam podobenstiev a bohatý zoznam použitej literatúry. Kniha sa vyznačuje presnou terminológiou a pomerne strohým odborným štýlom.

Ján Zozulák

Literatúra

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ (1980): Λόγος 43, 11. In: *Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας, 6. diel.*

Θεσσαλονίκη: Γρηγόριος ο Παλαμάς.

GREGORII THEOLOGI (1858): *Patrologia Graeca, 36. diel.* Paris: J. P. Migne.

Ján Zozulák
Katedra filozofie FF UKF v Nitre
Hodžova č. 1
949 74 Nitra
Slovak Republic
e-mail: jzozulak@ukf.sk

ONDREJ ČECHVALA:

Banalita zla ako ohrozenie zmysluplnosti ľudského konania

Trnava: Trnavská univerzita, 2014, 205 s.

Téma monografie z oblasti morálnej filozofie sa javí na prvý pohľad poněkud kontroverzná, pretože centrálnym pojmom práce je „banálné zlo“, čož pro ty, kteří nejsou obeznámeni s tvorbou H. Arendtové, může vyvolávat obavu, jestli se nejedná o nějakou snahu „banalizovat“ zlo ve smyslu učinit ho bezvýznamným. Ale je tomu právě naopak. H. Arendtová zavedla tento termín proto, aby zdůraznila zřůdnost totalitního režimu. „Banální zlo“ slouží k označení zla, které vzniká v důsledku bezduchého plnění příkazů a povinností ze strany totalitní administrace.

H. Arendtová, na kterou se O. Čechvala primárně orientuje, je výrazná, ale rozporuplná osobnosť filozofie 20. storočia. Jej kritikové ji neberou vážně pro nepopíratelnou svévoli jejích tvrzení. Jej dílo rovněž trpí značnou nesystematičnosťou, což znesnadňuje pochopení a adekvátní rekonstrukci jejích myšlenek. Nicméně se přikláním k názoru, že

reflexe tvorby H. Arendtové je i dnes důležitá, protože její filozofie obsahuje inspirační potenciál, který ještě nebyl zejména v rovině etiky plně využit. Arendtová především poukázala na skutečnost, že i normální člověk, který nemá sadistické sklony, není psychopatem ani sociopatem, je schopen těch nejhorších zvěrstev v důsledku bezduchého plnění svých profesních povinností. Můžeme shrnout, že tzv. „banálního zla“ se může dopustit jedinec, který si plní své povinnosti, ale nezamýšlí se nad jejich obecnější morální kvalitou.

Cíl monografie je ovšem širší než jen výklad filozofie H. Arendtové. Interpretace myšlenek H. Arendtové a dalších autorů, kteří na ni navazují, se stala východiskem pro řešení obecnější otázky vztahu morálních pravidel a etického jednání. O. Čechvala byl schopen kriticky přehodnotit přístupy H. Arendtové, konfrontoval je s vybranými autory, především I. Kantem, M. Foucaultem, A. MacIntyrem, Z. Baumanem a Aristotelem, a vytvořil ucelenou práci, která všestranně vymezuje aktuální fenomén banálního zla.

Práce se nevyhýbá metodologickým otázkám. Pečlivě vymezuje používanou terminologii a explikuje základní teoretické předpoklady. Obecně se stavím spíše skepticky k současnému trendu povinně vykazovat ve filozofických textech používanou metodologii, protože ve většině případů má toto vykazování pouze formální charakter. Na druhou stranu uznávám, že filozof by se měl pokoušet reflektovat svá východiska a postupy. Domnívám se, O. Čechvala byl schopen poukázat na smysluplné využití fenomenologické a hermeneutické metody, význam axiologického přístupu a především inspirován Ricceuem účelně aplikoval své pojetí etiky. Etika má být podle jeho názoru nejen teoretickou reflexí morálky, ale má obsahovat i moment existenciální angažovanosti, což se ukazuje jako významný prostředek boje s banálním zlem.

Banální zlo se vyznačuje podle autora monografie tím, že nevzniká jako důsledek individuálního selhání ve smyslu porušení společenských pravidel, ale naopak jejich nekritickým dodržováním. Za jednu z hlavních příčin banálního zla proto považuje konformismus, který vymezuje jako zesílenou konformitu přerůstající do bezduchého podřízení se pravidlům.

Banální zlo je dále spojováno s růstem individualismu. Což se na první pohled jeví jako poněkud paradoxální, protože individualismus zdánlivě popírá konformismus, který je spíše spojován s kolektivismem. O. Čechvala však argumentuje, že růst individualismu vede k tomu, že jednotlivec se vyčleňuje ze společenského celku, přestává posuzovat situace z hlediska celkového telosu lidského života a posuzuje své jednání jen s ohledem na dílčí krátkodobé cíle. V této orientaci se stává pro jednání určující kritérium efektivity a nebere se ohled na posouzení obecnějšího morálního rozměru jednání. Individualismus jakoby není spojen se zodpovědností za jiné lidi, ale jednání je posuzováno jen z hlediska zodpovědnosti za co nejefektivnější splnění zadaného úkolu. A v případě, že samotný úkol (stanovený cíl) není eticky posouzen, může dojít ke vzniku banálního zla.

Odhalování příčin banálního zla se dále stává východiskem pro hledání způsobů, jak se tomuto zlu vzepřít. Poučení hledá autor v koncepcích MacIntyry, Foucaulta a Aristotele. Ty otevírají cestu k etice, která neabsolutizuje obecná pravidla, ale váže se na praxi a zkušenost, což vnáší do etiky existenciální strukturu smyslu. Smysl jednání je následně spojován nejen s vědomím závazných pravidel, ale rovněž s jedinečností situace. Smysl jed-

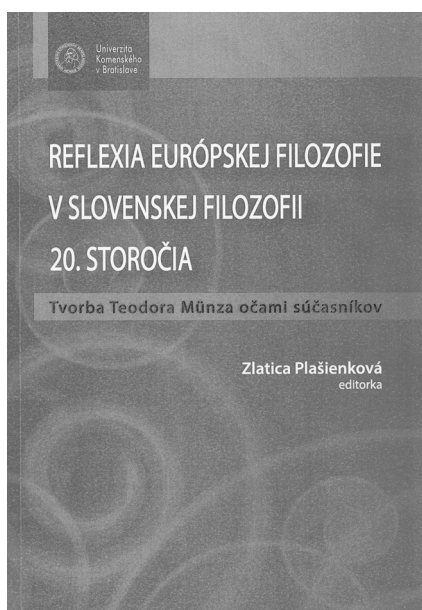
nání tak nebude uzavřený, ale otevřený ke změně. Tato otevřenost umožňuje vzdorovat konformismu banálního zla. Naopak absolutizace smyslu vede k redukci zodpovědnosti jen na efektivní realizaci dílčího stanoveného cíle, protože konečný cíl (účel) jednání je již jakoby pevně stanoven a nemusí být posuzován.

Netvrdím, že autor vyřešil všechny problémy spojené s fenoménem banálního zla, ale to nemůže být cílem dílčí monografie. Zastávám však názor, že O. Čechvala dokázal identifikovat fenomén banálního zla jako aktuální nebezpečí rozvoje současné společnosti, prokázal schopnost analyzovat příčiny jeho vzniku a navrhnout cesty k jeho překonávání. Rovněž prokázal schopnost zasadit problém banálního zla do širšího etického kontextu. Monografii *Banalita zla ako ohrozenie zmysluplnosti ľudského konania* považujú za kvalitní odborné dílo, které má všechny předpoklady stát se východiskem dalšího zkoumání.

Jaromír Feber

Jaromír Feber
Katedra etiky a morálnej filozofie FF TU
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
Slovak Republic
e-mail: Jaromir.Feber@vsb.cz

Zlatica Plašienková (ed.): *Reflexia európskej filozofie v slovenskej filozofii 20. storočia. Tvorba Teodora Münza očami súčasníkov*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave 2014, 196 s.

Knižná publikácia *Reflexia európskej filozofie v slovenskej filozofii 20. storočia* s podtitulom *Tvorba Teodora Münza očami súčasníkov* je prvou svojho druhu u nás. Je venovaná jednej z najvýraznejších osobností slovenskej filozofie posledných desaťročí, historikovi európskej a slovenskej (zvlášť osvietenскеj) filozofie, významnému prekladateľovi diel nemeckej klasickej filozofie a publicistovi v jednej osobe Teodorovi Münzovi. Publikované štúdie sa dotýkajú všetkých oblastí jeho filozofickej i prekladateľskej tvorby, reflektujú jej tematickú, obsahovú i žánrovú rozmanitosť a sú výsledkom sústredenej práce prispievateľov pri interpretácii pôvodných prameňov. Zároveň prinášajú nové pohľady, informácie a syntézy týkajúce sa Münzovho odborného záujmu a výkonu. Prínosom publikácie je aj uverejnenie autorizovanej biografie Teodora Münza, takže čitateľ má možnosť oboznámiť sa s niektorými súvislosťami jeho profesijného i osobného života, z ktorých mnohé neboli známe,

obchádzali sa, mlčalo sa o nich, alebo boli dokonca vedome dezinterpretované. Veľmi cennou súčasťou publikácie je tiež autorizovaná celoživotná bibliografia prác Teodora Münza, pozostávajúca z prekladov, monografií, štúdií, článkov, esejistických i publicistických a recenzných textov, ktorá môže poslúžiť aj ako komplexný zdroj na poli ďalších „münzovských skúmaní“.